

Brussel, 3 oktober 2025
(OR. en)

13521/25

CULT 102
CODEC 1432
EEE 26
SOC 645

BEGELEIDENDE NOTA

van:	de secretaris-generaal van de Europese Commissie, ondertekend door mevrouw Martine DEPREZ, directeur
ingekomen:	2 oktober 2025
aan:	mevrouw Thérèse BLANCHET, secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie
nr. Comdoc.:	COM(2025) 587 final
Betreft:	VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S over de eerste tussentijdse evaluatie van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa voor de periode 2020 tot 2033

De delegaties vinden hierbij document COM(2025) 587 final.

Bijlage: COM(2025) 587 final

Brussel, 2.10.2025
COM(2025) 587 final

**VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD,
HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN
DE REGIO'S**

**over de eerste tussentijdse evaluatie van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa
voor de periode 2020 tot 2033**

{SWD(2025) 284 final}

1. Inleiding

De actie **Culturele Hoofdsteden van Europa** is een vlaggenschipinitiatief van de Europese Unie dat in 1985 op basis van een idee van de voormalige Griekse minister van Cultuur Melina Mercouri werd gelanceerd. Het doel van het initiatief is de rijke culturele diversiteit en het gedeelde erfgoed van Europa te promoten en te vieren, waardoor het gevoel van de burgers dat zij tot een gemeenschappelijke culturele ruimte behoren, wordt vergroot, en de bijdrage van cultuur aan de langetermijntontwikkeling van steden te versterken. Aanvankelijk werden steden door de lidstaten aangewezen als “Cultuursteden van Europa” op basis van een resolutie van de ministers die verantwoordelijk zijn voor culturele aangelegenheden, waarbij de essentiële rol van steden bij de vorming en verspreiding van cultuur in Europa werd erkend. Na de vaststelling van Besluit 1419/1999/EG (gewijzigd bij Besluit nr. 649/2005/EG in 2005) werden de “Cultuursteden van Europa” “Culturele Hoofdsteden van Europa” en werd het initiatief vastgesteld als een communautaire actie. In 2006 werd een nieuw besluit vastgesteld (1622/2006/EG), ter aanvulling van de regels voor de selectie van en het toezicht op de verschillende Culturele Hoofdsteden van Europa. De huidige rechtsgrondslag, Besluit nr. 445/2014/EU van het Europees Parlement en de Raad, is in 2014 vastgesteld voor de periode 2020 tot 2033.

Dit is de eerste tussentijdse evaluatie van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa voor de periode 2020 tot 2033, zoals vereist op grond van artikel 16, lid 2, van het Besluit. Dit verslag bevat de evaluatie van de resultaten van de actie aan de hand van de vijf evaluatiecriteria die zijn vastgesteld in de richtsnoeren en de toolbox voor betere regelgeving: doeltreffendheid, efficiëntie, relevantie, samenhang en meerwaarde van de EU, alsook van het effect van de actie op langere termijn om een beter inzicht te krijgen in het potentiële erfgoed voor de steden waaraan de titel van Culturele Hoofdstad van Europa wordt toegekend. Het verslag is ook gericht op het in kaart brengen van goede praktijken en lessen voor toekomstige Culturele Hoofdsteden van Europa en Europese steden die geïnteresseerd zijn in de verdere ontwikkeling van hun culturele strategieën en hun culturele aanbod. Tot slot wordt in de evaluatie gewezen op mogelijke verbeteringen van de actie die overwogen kunnen worden voor het vervolgininitiatief na 2033.

Door het effect van COVID-19 op de uitvoering van de actie aan het begin van de periode 2020-2033 werd ervoor gekozen om een breder scala aan verschillende Culturele Hoofdsteden van Europa en titelhoudende steden op te nemen die in het kader van het vorige rechtsinstrument waren geselecteerd en gemonitord. Dit werd noodzakelijk geacht om een beter beeld te krijgen van het effect van de actie op langere termijn.

Ontwerp van de actie

Op grond van de huidige rechtsgrondslag voor de periode 2020 tot 2033 mag het evenement Culturele Hoofdstad van Europa elk jaar door twee lidstaten worden georganiseerd, overeenkomstig een chronologische volgorde die in het besluit is vastgesteld. In 2022, 2024, 2028, 2030 en 2033 kan de titel ook worden gedragen door een stad in een EVA/EER-land, kandidaat-lidstaat of potentiële kandidaat-lidstaat (derde landen). De lidstaten beheren hun selectieprocedure op nationaal niveau, onder de verantwoordelijkheid van hun bevoegde autoriteit en met de hulp van de Europese Commissie. De Commissie is rechtstreeks verantwoordelijk voor de organisatie van de open competitie tussen steden in derde landen.

Competities starten uiterlijk zes jaar vóór het jaar van de titel, als de betrokken lidstaat (of de Commissie voor de competities tussen steden uit landen die geen lid zijn van de EU) een oproep

publiceert tot het indienen van kandidaturen. De oproep omvat de zes criteria zoals gespecificeerd in de rechtsgrondslag: “bijdrage aan de langetermijnstrategie”, “Europese dimensie”, “culturele en artistieke inhoud”, “leveringscapaciteit”, “bereik” en “beheer”.

De selectie wordt vervolgens in twee fasen georganiseerd: een voorselectie uiterlijk vijf jaar vóór het titeljaar (van de kandidaat-steden wordt een shortlist gemaakt), gevolgd door een selectie negen maanden later (één stad wordt voorgedragen voor de titel). Een jury van deskundigen onderzoekt de kandidaturen aan de hand van de doelstellingen en de criteria van de actie. Op basis van de aanbevelingen van de jury wijst de betrokken lidstaat (of voor derde landen de Commissie) formeel de winnende stad aan.

Vervolgens wordt de stad onderworpen aan een monitoringsprocedure tot het titeljaar. In het kader van deze procedure belegt de Commissie drie vergaderingen tussen de stad en de jury om de voortgang te evalueren en begeleiding te bieden. Op basis van een aanbeveling van de jury aan het einde van de monitoringsprocedure besluit de Commissie de Melina Mercouri-prijs al dan niet aan het begin van het titeljaar aan de stad uit te reiken. De prijs wordt gefinancierd door het programma Creatief Europa.

De jury van deskundigen die belast is met de selectie- en de monitoringsprocedures bestaat uit maximaal 12 leden: tien deskundigen worden door de EU-instellingen en -organen op voortschrijdende basis benoemd voor een mandaat van drie jaar (drie door het Europees Parlement, drie door de Raad van de EU, drie door de Commissie en één door het Europees Comité van de Regio's) en maximaal twee leden worden door de betrokken lidstaat benoemd.

De Europese deskundigen worden door de Commissie voorgeselecteerd via een openbare oproep tot het indienen van blijken van belangstelling. De criteria voor de selectie van de deskundigen zijn vermeld in artikel 6 van de rechtsgrondslag.

De actie wordt binnen de Commissie beheerd via de eenheid Creatief Europa van het directoraat-generaal Onderwijs, Jongerenzaken, Sport en Cultuur (DG EAC).

In vergelijking met de voorgaande actie heeft de bij Besluit nr. 445/2014/EU ingestelde actie Culturele Hoofdstad van Europa de volgende wijzigingen ondergaan:

- het schrappen van de noodzaak om geselecteerde steden op EU-niveau te bevestigen, waardoor titelhoudende Culturele Hoofdsteden van Europa rechtstreeks door de betrokken lidstaat worden aangewezen;
- openstelling voor kandidaat-lidstaten, potentiële kandidaat-lidstaten en EVA/EER-landen;
- specifiekere en robuustere selectiecriteria, met meer nadruk op het langetermijneffect van de actie en de Europese dimensie;
- opname van overwegingen met betrekking tot de profielen van de juryleden in de rechtsgrondslag;
- organisatie van drie monitoringsvergaderingen in plaats van twee, waarvan de eerste drie jaar vóór het titeljaar en de laatste een paar maanden vóór het titeljaar;
- wijziging van de verantwoordelijkheid voor de evaluatie achteraf van de Europese Commissie naar de aangewezen stad;
- uitstel van de uitbetaling van de Melina Mercouri-prijs van twee maanden vóór de start van het titeljaar tot het begin van het jaar.

2. Stand van zaken van de actie

Sinds 1985 is de titel toegekend aan 82 verschillende steden in alle EU-lidstaten (met inbegrip van het VK tot de inwerkingtreding van het terugtrekkingsakkoord in 2020) en aan steden in 5 derde landen: IJsland (2000), Turkije (2010), Noorwegen (2000, 2008, 2024), Servië (2022) en Noord-Macedonië (2028). Op grond van de huidige rechtsgrondslag zijn 22 steden geselecteerd, waarvan er 13 op het moment van het opstellen van deze mededeling de actie hebben georganiseerd of nog organiseren, terwijl er 9 zijn geselecteerd die hun jaar van de titel voorbereiden.

Besluit nr. 445/2014/EU is in 2017 gewijzigd om de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie die partij zijn bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte op te nemen. Het werd in 2020 opnieuw gewijzigd als gevolg van de COVID-19-pandemie. Dit bood beide Culturele Hoofdsteden van Europa in 2020 (Rijeka en Galway) de mogelijkheid om hun jaar als Culturele Hoofdstad van Europa te verlengen tot en met 30 april 2021. Daarnaast werd het jaar als Culturele Hoofdstad van Europa voor Timișoara en Elefsina uitgesteld van 2021 naar 2023 terwijl het titeljaar in Novi Sad van 2021 naar 2022 werd uitgesteld.

Door de toekenning van de status van kandidaat-lidstaat van de EU aan Oekraïne en Georgië in 2022 en 2023 kwamen beide landen in aanmerking voor de competitie die openstaat voor steden in derde landen, aangezien beide landen ook deelnemen aan het programma Creatief Europa.

3. Bevindingen van de evaluatie: Successen en uitdagingen

Doeltreffendheid

Er is gebleken dat de actie Culturele Hoofdstad van Europa een groter aantal culturele activiteiten en een breder cultureel aanbod in gaststeden heeft gestimuleerd, zowel qua genre als qua locatie. Als gekeken wordt naar de lokale evaluaties van de actie Culturele Hoofdstad van Europa in de periode van 2013 tot 2022, **bestaat een typisch jaar van de Culturele Hoofdstad van Europa uit ongeveer 1 000 tot 1 200 afzonderlijke culturele activiteiten.** De actie had ook een aanzienlijk effect op investeringen in culturele activiteiten en infrastructuur in gaststeden, waarbij de culturele budgetten van gaststeden vaak ongeveer 5 keer zo groot waren als gevolg van het organiseren van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa. **Uit officiële aanwezigheidscijfers van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa in de periode 2013-2022 blijkt dat ongeveer 38,5 miljoen mensen hebben deelgenomen aan door de actie ondersteunde culturele activiteiten** in deze periode als lid van het publiek, curator of projectbegunstigde. Deze dynamiek, samen met de mogelijkheid voor het publiek om veel evenementen gratis bij te wonen, heeft geholpen om meer mensen te laten genieten van cultuur en moedigde mensen die niet actief waren op het culturele front aan om culturele activiteiten bij te wonen. Zo hebben verschillende Culturele Hoofdsteden van Europa scholieren, mensen uit kansarme milieus (zoals migranten en werklozen) en mensen die in de perifere wijken van een stad wonen, betrokken bij de actie.

Het evenement Culturele Hoofdsteden van Europa heeft ook bijgedragen tot de versterking van de culturele en creatieve sectoren in gaststeden. Hoewel een deel van dit effect afkomstig was van specifieke projecten voor capaciteitsopbouw, was het grotendeels het gevolg van de totstandbrenging van formele en informele culturele ecosystemen. Het evenement Culturele Hoofdsteden van Europa moedigde lokale belanghebbenden aan om samen te werken bij het ontwerpen en uitvoeren van culturele programma's. Deze samenwerking, in combinatie met de

ervaring betreffende het beheer van grote aantallen culturele projecten, hielp bij het ontwikkelen van lokaal talent en het opbouwen van sectorcapaciteit op lange termijn.

In de evaluatie wordt benadrukt hoe de strategische doelstelling van het evenement om de internationale zichtbaarheid van de gaststeden te vergroten, met succes kan worden verwezenlijkt door middel van een sterk cultureel programma. Dit wordt vooral geïllustreerd door een toename van het aantal buitenlandse bezoekers in gaststeden, door uitgebreide internationale media-aandacht voor en tijdens het jaar en verbeterde internationale samenwerking. Uit een analyse van de relevante gegevens betreffende de Culturele Hoofdsteden van Europa blijkt dat **een titeljaar het aantal bezoekers in een gaststad met ongeveer 30-40 % kan doen toenemen** (waarvan 25-35 % uit het buitenland komt).

Efficiëntie

Uit de evaluatie is gebleken dat de **actie Culturele Hoofdsteden van Europa qua opzet een kosteneffectieve actie is die publieke en particuliere financiering tegen relatief lage kosten voor de Unie kan aantrekken (ongeveer 3-5 miljoen EUR per jaar)**. Uit een analyse van de begrotingen van de Culturele Hoofdsteden van Europa tussen 2013 en 2022 blijkt dat **de actie gezamenlijk aanleiding heeft gegeven voor financiering van ongeveer 900 miljoen EUR voor de culturele agenda in de hele EU**, rekening houdend met alle financiering uit EU-, nationale, regionale, lokale en particuliere bronnen.

De Melina Mercouri-prijs (1,5 miljoen EUR) vertegenwoordigt slechts een fractie van de totale begroting van titelhoudende steden, variërend van 2 % tot 7 % van de totale begroting van de actie. Een aanzienlijk deel is afkomstig van overheidsbronnen, waarbij nationale, lokale en regionale financiering samen 71 % van de begroting uitmaken. Er moet echter worden opgemerkt dat er vaak een discrepantie is tussen de geplande en de werkelijke begrotingen, waarbij de meeste steden te kampen hebben met tekorten als gevolg van verschillende factoren, zoals verminderde financiële toezeggingen van nationale regeringen en onvoorziene omstandigheden. Slechts enkele steden hebben hun programma's met hun oorspronkelijke begrotingsprognoses uitgevoerd.

In de evaluatie werden ook uitdagingen geschetst die van invloed zijn op de efficiëntie van de actie en de lessen die kandidaat-steden of steden waaraan de titel is toegekend, kunnen trekken uit hun ervaringen met het evenement. Zo vormen tijdsbeperkingen tussen de voorselectie en de eindselectie een probleem voor kandidaat-steden die hun kandidatuur tussen de twee selectieronden soms niet volledig kunnen verbeteren. In een later stadium kunnen zij moeilijkheden ondervinden om munt te slaan uit de werkzaamheden die zij hebben verricht en de competenties die zij tijdens het kandidaatstellingsproces hebben verworven. Bovendien kunnen zij moeilijkheden ondervinden wanneer zij vertrouwen op de uitwisseling van voldoende ervaring en communicatie tussen vroegere, huidige en toekomstige steden met de titel.

Efficiëntie van de selectie- en monitoringsprocedures

Volgens de huidige rechtsgrondslag omvat de selectieprocedure de volgende stappen:

- Oproep tot het indienen van kandidaturen: ten minste 6 jaar vóór het jaar van de titel.
- Uiterste datum voor de indiening van kandidaturen: ten minste 10 maanden na de publicatie van de oproep tot het indienen van kandidaturen.
- Voorselectievergadering en verslag: 5 jaar vóór het jaar van de titel.
- Herziene uiterste datum voor de indiening van kandidaturen en selectievergadering en verslag: ongeveer 9 maanden na de voorselectievergadering.

- Aanwijzing van de stad: 4 jaar vóór het jaar van de titel.

Na de selectie vinden drie monitoringsvergaderingen plaats, 3 jaar, 18 maanden en 2 maanden vóór de aanvang van het jaar van de titel. Hoewel de geraadpleegde belanghebbenden van mening zijn dat de huidige selectie- en monitoringsprocedures over het algemeen goed werken, hebben zij ook verbeterpunten vastgesteld:

- **Tijdschema van de kandidaatstelling:** Hoewel op overheidsniveau het tijdschema voor de selectieprocedure over het algemeen toereikend wordt geacht, vinden steden het een uitdaging om de huidige termijnen te halen, met name die van negen maanden tussen de voorselectie en de definitieve selectie. Dit korte tijdsbestek verhoogt de druk op steden, vooral voor kleinere of minder ervaren steden, op het gebied van het opbouwen van internationale betrekkingen en het waarborgen van toezeggingen van lokale belanghebbenden.
- **Monitoringsvergaderingen:** Sommige belanghebbenden pleitten voor een verschuiving van een monitoringsprocedure naar een meer adviserende rol, waarbij deskundigen van de jury nauw samenwerken met steden en realtime oplossingen en mentorschap bieden. Dit zou in overeenstemming zijn met de uitdagingen in verband met het gebrek aan de vereiste vaardigheden en capaciteitsopbouw in Culturele Hoofdsteden van Europa.

Hoewel vier jaar vanaf de selectie voldoende kan zijn voor steden om het evenement uit te voeren, kan dit tijdsbestek een uitdaging zijn als een stad nog niet een bepaald niveau van culturele volwassenheid heeft bereikt. Hoewel dit niet noodzakelijkerwijs betekent dat minder voorbereide steden niet in aanmerking moeten komen voor de titel, moet hun bidbook op realistische wijze worden bestudeerd en beoordeeld in het licht van de werkelijke culturele capaciteit van de stad, en moet, in geval van selectie, worden voorzien in voldoende mogelijkheden voor begeleiding, monitoring en capaciteitsopbouw.

Belanghebbenden merkten ook op dat tijd kan worden verspild als gevolg van misverstanden rond twee belangrijke dimensies van Culturele Hoofdsteden van Europa: de Europese dimensie en het Europese erfgoed. Hoewel de deelnemers aan de evaluatie zeiden dat ze beide termen uiteindelijk begrepen, waren sommigen van mening dat duidelijkere richtsnoeren over hoe de Europese dimensie er in de praktijk uit ziet, tijd zouden besparen tijdens de kandidaatstellings- of planningsfasen.

Ook op het gebied van de onboarding van deskundigen van de jury en de overdracht van hun taken zijn verbeteringen mogelijk, aangezien nieuwe leden vaak niet over de juiste instrumenten beschikken voor een naadloze overgang, wat leidt tot verlies van kennis en ongelijke betrokkenheid. De actie Culturele Hoofdsteden van Europa zou baat kunnen hebben bij het ontwikkelen van gestructureerde onboardingprocessen en bij het benadrukken van een adviserende rol voor deskundigen van de jury om deze uitdagingen het hoofd te bieden. Meer in het algemeen was men van mening dat een meer gecentraliseerde communicatiestrategie op EU-niveau de zichtbaarheid van het initiatief als geheel, maar ook van steden waaraan de titel is toegekend, zou vergroten en hun waardevolle steun zou geven.

Samenhang

De actie Culturele Hoofdsteden van Europa laat een sterke interne en externe samenhang zien. De procedures voor de selectie en het beheer van gaststeden sluiten goed aan bij de doelstellingen van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa en de inschrijvingsprocedure schrijft voor dat steden hun projectvoorstel voor deze actie moeten inbedden in een bredere

culturele strategie, waarbij verschillende belanghebbenden en verschillende bestuursniveaus worden betrokken. Nationale belanghebbenden zijn bijzonder belangrijk en beschouwen de actie Culturele Hoofdsteden van Europa vaak als een zaak van nationaal belang. Er kunnen zich echter uitdagingen voordoen bij het in evenwicht brengen van lokale prioriteiten met Europese doelstellingen, met name wat de Europese dimensie betreft.

De actie Culturele Hoofdsteden van Europa sluit aan bij andere EU-programma's, met name het vlaggenschipprogramma van de EU voor de culturele en creatieve sector, Creatief Europa. Beide programma's delen kerndoelstellingen zoals het vergroten van de culturele diversiteit en het bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking. Evenzo ondersteunen zij het concurrentievermogen van de creatieve en culturele sector in de EU, versterken zij de culturele participatie en bevorderen zij de Europese identiteit. De actie Culturele Hoofdsteden van Europa heeft kenmerken gemeen met de EU-prioriteiten op het gebied van vergroening en sociale inclusie. Er is ruimte voor verbetering bij de afstemming op de milieuprioriteiten en het externe beleid van de EU. Hoewel titelhoudende steden of hun regio of lidstaat in aanmerking kunnen komen voor EU-financiering, met inbegrip van financiering in het kader van het cohesiebeleid op het gebied van cultuur, blijft de proactieve coördinatie tussen acties inzake Culturele Hoofdsteden van Europa en andere bronnen van EU-financiering beperkt. Wat de relatie met nationale initiatieven betreft, werd in de evaluatie gewezen op synergieën en op enkele beperkte overlappingsen.

Meerwaarde van de EU

De actie "Culturele Hoofdsteden van Europa" **toont een duidelijke en significante meerwaarde van de EU aan door het bevorderen van internationale samenwerking tussen culturele actoren in gaststeden en hun gelijken in andere landen, door het vergroten van de zichtbaarheid van Europese steden en door het bevorderen van een gedeelde Europese culturele identiteit.** Dankzij deze actie hebben steden, en met name kleinere en minder internationaal erkende steden, met succes toegang gekregen tot mondiale culturele netwerken, ambitieuze en diverse culturele programma's georganiseerd en publiek en media-aandacht aangetrokken die anders onbereikbaar zouden zijn geweest.

Het initiatief heeft niet alleen geleid tot een impuls voor internationaal toerisme en grensoverschrijdende partnerschappen, maar heeft ook bijgedragen tot stadsvernieuwing, maatschappelijke betrokkenheid en de versterking van lokale culturele sectoren. Sommige steden onderscheiden zich als krachtige voorbeelden van hoe de titel Culturele Hoofdstad van Europa kan fungeren als katalysator voor ontwikkeling op lange termijn, culturele diplomatie en de belichaming van EU-waarden zoals tolerantie en vrede. Door samenwerking met kunstenaars en instellingen uit zowel EU- als derde landen mogelijk te maken, ondersteunt de actie de doelstellingen van de EU op het gebied van culturele diplomatie en versterkt zij het culturele weefsel van Europa als geheel.

Niettemin wijst de evaluatie op verschillende structurele beperkingen die het volledige potentieel van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa belemmeren. Met name het ontbreken van een formeel institutioneel mechanisme voor kennisdeling en het ontbreken van een gecentraliseerde databank van culturele actoren beperken de duurzaamheid en het bereik van de netwerken die tijdens het jaar van de titel zijn opgericht. Hoewel het initiatief met succes de Europese waarden bevordert, kunnen inconsistente politieke steun en beperkte betrokkenheid na het jaar van de titel de impact van het titeljaar bedreigen. Uit de evaluatie blijkt dan ook dat meer gestructureerde steun op EU-niveau (op het gebied van communicatie, gegevensuitwisseling en erfgoedplanning) van essentieel belang zou zijn om de

doeltreffendheid en de blijvende invloed van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa te vergroten.

Relevantie

De actie blijft zich ontwikkelen onder invloed van de sociaal-economische veranderingen en het culturele landschap van Europa. Zelfs als een van de langstlopende culturele acties van de EU blijft het initiatief in overeenstemming met de ontwikkelingsdoelstellingen op lange termijn van steden, met name wat betreft de integratie van cultuur in stedelijke planning en beleidsvorming. De eis dat steden uitgebreide culturele strategieën moeten ontwikkelen, heeft de manier veranderd waarop gemeenten cultuur bekijken en gebruiken, wat vaak leidt tot het creëren of verfijnen van cultuurbeleid op het niveau van de stad. Deze processen zijn niet alleen beperkt tot succesvolle titelhouders; zelfs steden die de titel niet winnen, profiteren van versterkte culturele strategieën en verbeterde planningkaders. Uit verschillende voorbeelden blijkt hoe het kandidaatstellingsproces de ontwikkeling van regionale strategieën kan stimuleren die verder gaan dan het stadsniveau.

Het integreren van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa in stedelijke beleidskaders leidt vaak tot versterking en uitbreiding van bestaande maatregelen en verschaft zo legitimiteit en hernieuwde aandacht voor culturele ontwikkelingen. Bovendien wekt het kandidaatstellingsproces vertrouwen in zowel politiek leiderschap als de culturele sector, wat vaak leidt tot tastbare investeringen in cultuurgedreven stadsvernieuwing. Deze resultaten zijn bijzonder belangrijk in het licht van de krimpende gemeentelijke begrotingen voor cultuur: de culturele hoofdsteden dienen als een vlaggenschipinitiatief dat lokale politieke betrokkenheid en een solide bewijs van de sociaal-economische waarde van culturele investeringen waarborgt. Uit evaluaties achteraf blijkt consequent het hefboomeffect dat bredere economische en culturele voordelen oplevert in verhouding tot de initiële investering, hetgeen steden gebruiken om aanhoudende en verhoogde steun voor culturele initiatieven te rechtvaardigen.

Het erfgoed van de actie blijft de kern vormen van mogelijke vragen over de relevantie van de culturele hoofdsteden. Hoewel sommige steden erfgoedorganisaties hebben opgericht, ontbreekt het in veel andere steden aan adequate mechanismen voor de langetermijnplanning. Aangezien veel van de voordelen van het titeljaar pas jaren na de afsluiting ervan zichtbaar worden, leidt de snelle uitfasering van instanties die de actie Culturele Hoofdsteden van Europa ondersteunen vaak tot gemiste kansen om het momentum te behouden. Zwakke erfgoedplanning, in combinatie met gegevensbeperkingen en een gebrek aan evaluatiekaders voor de lange termijn ondermijnen het vermogen om de volledige impact van het initiatief te benutten. Over het geheel genomen heeft het initiatief Culturele Hoofdsteden van Europa ervoor gezorgd dat in heel Europa meer aandacht wordt besteed aan het evalueren van het cultuurbeleid. Focusgroepen wezen op de groeiende belangstelling voor het beoordelen van het effect van cultuur, aangezien veel Europese stadsnetwerken hier specifieke werkstromen voor opzetten. Dit suggereert dat het initiatief een belangrijke rol speelt bij het bevorderen van meer evaluaties van het cultuurbeleid op lokaal niveau.

Een andere belangrijke dimensie van de relevantie van de actie is het potentieel ervan om de regionale ontwikkeling te ondersteunen door middel van samenwerking tussen steden en hun omliggende gebieden. Enkele voorbeelden laten zien hoe het initiatief met succes culturele voordelen kan decentraliseren en de toegang tussen meerdere gemeenten kan verbeteren. Er blijven echter structurele uitdagingen bestaan, met name in plattelandsgebieden en kleinere gemeenten, die niet over de capaciteit beschikken om te leveren wat nodig is om doeltreffend deel te nemen.

Tegelijkertijd is de actie aangepast om relevant te blijven voor de beleidsprioriteiten van de EU, onder meer door de competitie open te stellen voor derde landen, meer aandacht te besteden aan langetermijneffecten en de Europese dimensie te bevorderen. De lopende debatten over de rol en zichtbaarheid van de Europese dimensie en de ondervertegenwoordiging van milieu- en digitale prioriteiten in formele selectiecriteria wijzen echter op gebieden die verder moeten worden verfijnd om de relevantie van het initiatief in een snel veranderende beleidscontext te behouden.

4. Conclusies en lessen voor de toekomst

Uit de evaluatie blijkt dat de actie Culturele Hoofdsteden van Europa een succesvol vlaggenschipinitiatief van de EU is, dat uiterst kosteneffectief is en een zeer beperkte impact op de EU-begroting heeft. Bovendien kan de actie een transformerend effect hebben op de verschillende kandidaat-steden en geselecteerde steden, aangezien een stad alleen voor de titel in aanmerking kan komen als langetermijnplanning en cultuur in het lokale stadsbeleid worden geïntegreerd. De actie heeft ook een sterke samenhang met andere acties van de EU, met name Creatief Europa, en creëert in de EU en daarbuiten een breder draagvlak voor de waarden van de EU en voor Europese culturele beroepsbeoefenaars en kunstenaars en hun werken.

Uit de eerste tussentijdse evaluatie van de Culturele Hoofdsteden van Europa voor de periode 2020-2033 kwamen zowel successen als uitdagingen naar voren, die belangrijke lessen voor de toekomst opleveren. De bevindingen zullen de actie Culturele Hoofdsteden van Europa naar de volgende fase na 2033 leiden, waardoor het succes en relevantie van de actie worden gewaarborgd.

Meer aandacht voor de “Europese dimensie” in de competitie: De “Europese dimensie” is een essentieel element van de actie Culturele Hoofdsteden van Europa en van de selectiecriteria. Uit feedback blijkt echter dat verschillende belanghebbenden deze dimensie vaak niet volledig begrijpen. De Europese Commissie zou kunnen onderzoeken hoe het begrip van deze dimensie kan worden ontwikkeld.

Kennisbasis op lange termijn: Door het ontbreken van een formeel netwerk voor de Culturele Hoofdsteden van Europa bestaat het risico dat kennis verloren gaat tussen nieuw benoemde en voormalige Culturele Hoofdsteden van Europa. De Commissie zou kunnen onderzoeken op welke manier het delen van kennis binnen de gemeenschap van culturele hoofdsteden kan worden bevorderd, zodat het potentieel van de actie ten volle kan worden benut, met name wat de Europese dimensie ervan betreft.

Communicatie: De Europese Commissie communiceert actief over de officiële aanwijzing van de Culturele Hoofdsteden van Europa via meerdere kanalen, waaronder persberichten, websites en sociale media. Er zijn momenteel echter geen geconcentreerde communicatieacties op EU-niveau van de Europese Commissie en andere EU-brede instellingen om de culturele hoofdsteden te promoten. Dit beperkt de zichtbaarheid, het effect en de bekendheid van de actie bij het publiek. De actie Culturele Hoofdsteden van Europa zou baat hebben bij communicatie-inspanningen van de EU om de werkzaamheden van de titelhoudende steden te ondersteunen en aan te vullen, in coördinatie met en met inbreng van de lidstaten. Het aanwijzen van ambassadeurs voor de Culturele Hoofdstad van Europa op politiek niveau zou het initiatief kunnen helpen.

Gegevens: De reeks indicatoren die de Europese Commissie verstrekt aan de organisaties die belast zijn met het opzetten van de verschillende competities van de actie Culturele

Hoofdsteden van Europa, moet worden herzien op basis van de resultaten en lacunes in de gegevens die tijdens de evaluatieprocedure zijn vastgesteld.

Deskundigenjury: Het is belangrijk ervoor te zorgen dat de deskundigenjury over de vaardigheden en middelen beschikt om zijn taken doeltreffend uit te voeren. De Commissie zou de samenwerking met andere instellingen kunnen versterken om te waarborgen dat de jury zowel qua vertegenwoordiging als qua deskundigheid divers is. Daarnaast zou een gestructureerd onboardingproces voor nieuwe leden ertoe bijdragen dat zij goed voorbereid zijn en dit zou een soepele overgang en taakoverdracht tussen vertrekkende en nieuwe leden ondersteunen.

Langetermijnplanning: Uit de evaluatie is gebleken dat het langetermijneffect van de actie in sommige steden niet ten volle wordt ervaren. De Commissie zou kunnen onderzoeken of het criterium “bijdrage aan de langetermijnstrategie” kan worden versterkt en of de evaluatiecriteria en -indicatoren kunnen worden aangescherpt om de effecten op langere termijn in de verschillende kandidaat-steden te bevorderen.

Concluderend biedt de evaluatie cruciale inzichten in de voortgang en het potentieel van het programma. Na 40 jaar blijft de actie relevant en gewild bij steden en gebieden om zich te ontwikkelen door middel van cultuur. Het is echter belangrijk de actie bij te werken om ervoor te zorgen dat deze in de toekomst relevant blijft, met name door rekening te houden met opkomende trends die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan, zoals een toename van het aantal kleinere steden als titeldragers.